

Т. Ю. Сушко

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,

доцент Н. Д. Борисенко

**Об'єкти та явища природи в англійських та українських
фразеологізмах: зіставний аспект**

Фразеологія певного народу охоплює всі найважливіші сфери його життя, дає характеристику людям, предметам, ознакам, діям та явищам. Вивчаючи фразеологію певної мови, ми відкриваємо для себе таємниці менталітету народу-носія, розуміємо його ставлення до певних явищ життя. Дослідження ідіом, до складу яких входять назви об'єктів та явищ природи в англійській та українській мовах дозволяє вивчити особливості сприйняття оточуючого світу та природи представниками англомовної й україномовної спільнот. Саме цим і зумовлена **актуальність** нашого дослідження.

Метою розвідки є зіставлення та виділення ізоморфних та аломорфних рис у семантиці та етнолігвістичному потенціалі ідіоматичних одиниць української та англійської мов з номінаціями об'єктів та явищ природи.

Для нашого дослідження особливе значення має поняття *ідіома*, у розвідці ми використовуємо його наступне визначення: ідіоматична одиниця – це стійкий комплекс, представлений словом, словосполученням чи реченням із цілком або частково переосмисленим значенням компонентів, що має емоційне забарвлення [5]. Ідіоми є найбільш специфічними одиницями кожної мови, так як вони слугують яскравим доказом національно-культурної специфіки різних мов. Одним з провідних аспектів дослідження в галузі фразеології є зіставний аналіз ідіоматичних одиниць мов, який дозволяє визначити особливості відношення до світу представників різних етносів.

У дослідженні номінації об'єктів природи були поділені на групи *земля, повітря, вода* та *небо*, що включають наступні лексичні одиниці:

ground, earth, soil, земля, ґрунт; water, вода: ocean, sea, river, lake, gulf, harbour, bay, inlet, mire, океан, море, ріка, озеро, затока, болото, став, джерело; sky, небо та air, повітря [4; 6; 7]. Явища природи поділяємо на атмосферні явища та атмосферні опади, та досліджуємо наступні номінації в мовах, що зіставляються: *rainbow, squall, wind, breeze, cloud, thunder, lightning, blizzard, storm, fog, mist, hail, rain, sprinkle, snow, dew, hoar-frost та веселка, шквал, вітер, бриз, хмара, ґрім, блискавка, хуртовина, буря, туман, імла, град, дощ, мряка, сніг, роса, іній* [4; 6; 7].

Ідіоматичні одиниці з назвами об'єктів та явищ природи є перспективним об'єктом досліджень фразеології. Це пояснюється достатнім рівнем їх репрезентативності у лексикографічних джерелах та вказує на те, що природа і погода відіграють важливу роль у житті українців та англійців. З лексикографічних джерел англійської та української мов нами було відібрано 521 ідіоматичну одиницю з номінаціями об'єктів (140 ідіом української мови та 128 – в англійській мові) та явищ природи (129 одиниць в англійській мові та 124 ідіоми української мови).

Значення фразеологізму не виводиться із конкретного значення складових слів, саме тому важливим є усвідомлення цілісного значення фраземи. Крім того, фразеологізми не позначають нові предмети оточення, а вказують на ставлення до знайомих речей та їх оцінку [3, с. 135–136]. Використання номінацій об'єктів та явищ природи у фразеологічних одиницях сприяє влучному та яскравому опису певної характеристики або явища навколишнього світу. За семантичним критерієм досліджувані ідіоматичні одиниці були поділені на ті, що позначають людину та ті, що називають життєві ситуації та феномени.

У фразоутворенні величезну роль відіграє людський фактор, оскільки переважна більшість фразеологізмів є пов'язаними саме з людиною. У досліджуваних фразеологізмах зустрічаємо опис характеристик людини та виділяємо наступні семантичні групи ФО: фізіологічні ознаки людини (*be like the wind* – бути швидким, *валитися від вітру* – виснажений, змучений),

LITTERA SCRIPTA MANET

зовнішній вигляд (*like the dew in the morning* – чистий як роса, *хоч з лиця воду ний* – дуже гарний, вродливий), емоційний стан (*as black as thunder* – похмурий вигляд, *мов темною хмарою оповитий* – сумний, понурий), поведінка (*rain at seven, fine at eleven* – ненадійна людина, *вітром підбитий (підшитий)* – несерйозна, легковажна людина), стосунки з іншими людьми (*hail fellow well met* – про дружбу та гарні стосунки, *як вогонь з водою* – про непримиренні відносини), розумові (*вітри ловить* – неуважна людина, *have water on the brain* – нерозумний) та моральні якості (*as pure as the driven snow* – невинний, *пуп землі* – гордовита, пихата людина).

Щодо ситуацій та феноменів, які описуються і ідіомах з номінаціями об'єктів та явищ природи, то вони мають різноманітний характер та стосуються всіх аспектів життя людини. Нами були виділені семантичні групи ідіоматичних одиниць, що описують такі життєві ситуації або феномени як: труднощі (*be in deep waters* – тяжке становище, *наганяти чорну хмару* – про скрутну ситуацію), неробство (*fan the breeze* – байдики бити, *за холодну воду не братися* – нічого не робити), марність (*fall/come to the ground* – виявитись безрезультатним, *ловити вітра в полі* – марно витратити час), несподівана подія (*thunderbolt in a serene day* – несподівано, *як сніг на голову* – раптово), зникнення (*melt into the air* – безслідно зникнути, *пішло за вітром* – пропало) та знищення (*be dashed to ground* – рухнути, *зрівняти з землею* – знищити), гроші (*золотий дощ* – великі несподівані прибутки, *raise the wind* – роздобути грошей), обдурення (*throw mist before one's eyes* – говорити що-небудь неправдиво або невиразно, щоб приховати істину чи заплутати, *виходити сухим із води* – уміло уникати покарання, нарікань, будучи винним), успіх (*gain ground* – прогресувати, *щоб вам з води й з роси йшло* – традиційне побажання легкої удачі, успіху в чому-небудь), страх (*get the breeze up* – злякатися, *боятись як торішнього снігу* – зовсім не боятися), кількість (*a drop in the ocean* – мало, *хмара хмарою* – дуже багато, безліч), відстань (*як небо від землі* – дуже далеко, *out of hail* – далеко) та час (*багато води утекло* – давно, *when the sea gives up its dead* – ніколи). Наявність

зазначених семантичних груп і в англійській, і в українській мовах є ізоморфною рисою мов, що зіставляються.

Як ізоморфну ознаку виділяємо наявність в українській та англійських мовах паремій з компонентом-об'єктом чи явищами природи, які всебічно й багатогранно відтворюють різні сторони життя народу, є проявом його мудрості та мають переважно повчальний характер. До паремій відносяться прислів'я та приказки, наприклад: *Wind in a man's face make him wise* – перешкоди роблять нас сильнішими; *If there were no clouds, we should not enjoy the sun* – використовується як виправдання труднощам або бідності; *Посієш вітер – пожнеш бурю* – про того, хто готує шкоду іншій людині; *Немає тої драбини, щоб до неба дістала* – про неможливість чого-небудь. Аноморфною характеристикою української фразеології є наявність паремій з номінаціями явищ природи на землеробську тематику: *Як сіно косять, то дощів не просять, - самі йдуть*; *Грім гримить – хліб буде родить*.

Кожен народ по-своєму опановує та сприймає природу [2, с. 23], в якій живе людина і яка формує світ асоціативних уявлень, особливих метафоричних перенесень, порівнянь, конотацій [1, с. 74–75], про що свідчить аналіз фразеологічних одиниць із номінаціями об'єктів та явищ природи. Ставлення до природи, до життя, розум та світогляд народу, його здатність до аналізу та асоціативне мислення виявляється у його фразеологічних одиницях. Проаналізувавши ідіоми української та англійської мов з компонентами-об'єктами та явищами природи за етнолінгвістичним критерієм, ми мали змогу виділити наступні особливості. Фразеологічні одиниці з об'єктами та явищами природи несуть переважно негативні асоціації та конотації, що свідчить про те, що український та англійський народи ставляться до природних явищ і об'єктів з острахом, наприклад: *be a lightning rod for smth* – відповідати за чужі помилки, *висіти між небом і землею* – бути у невизначеному становищі. Такий оцінний аспект вважаємо ізоморфною рисою обох мов. Для аналізованих ідіом як англійської, так і української мови є характерним лексична варіативність

компонентів – деякі слова є взаємозамінними, тому може існувати фразеологічні дуплети, що свідчить про лексичне багатство фразеології зіставляваних мов, а також вказує на те, що один план змісту може відповідати багатьом планам вираження, тобто значення ідіоматичної одиниці можна передати його різними варіантами, наприклад: *break ground = fresh ground = new ground* – почати нову справу, *нависли хмари = скупчилися хмари* – кому-небудь, чому-небудь загрожує неприємність, біда.

Наступною рисою є наявність в одній ідіоматичній одиниці більше одного компонента-об'єкта чи явища природи, що свідчить, на нашу думку, про сприйняття явищ та об'єктів природи як однієї цілої, взаємопов'язаної системи: *thunder and lightning* – різкий осуд, *жди з моря погоди, то роса очі виїсть* – про перебування в стані невизначеного очікування.

У досліджуваних ідіомах англійської та української мов знаходимо відображення менталітету народів. В дечому українці та англійці дійсно по-різному сприймають дійсність, однак ідіоматичні одиниці також засвідчують схоже чи навіть однакове бачення життя, навколишнього світу, погоди, явищ та об'єктів природи.

Подальшою перспективою дослідження є аналіз використання фразеологізмів із номінаціями явищ та об'єктів природи у художньому дискурсі сучасної англомовної та україномовної прози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В. М. Манакін. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
2. Мокиєнко В. М. Славянская фразеология / В. М. Мокиєнко. – М.: Высшая школа, 1989. – 98 с.
3. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Х.: Основа, 1993. – 256 с.
4. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом // Г. М. Удовиченко – Київ: Радянський письменник, 1968. – 443 с.

5. Фещенко Ю. І. Ідіоматичний простір «Homo socialis» у сучасній англійській мові : лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти / Ю. І. Фещенко // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. пр. – Вип. IV. – Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2006. – С. 124–128.

6. Longman Dictionary of contemporary English. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ldoceonline.com/>

7. Longman idioms dictionary. – Oxford: Oxford University press, 2010. – 298 p.